

İkinci Dünya Savaşı Döneminde (1939-1945) Türkiye’de Hemşirelik Mesleğinin Gelişiminin Meclis Bütçe Görüşmeleri Sırasında Milletvekillerinin Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi

Evaluation of the Development of the Nursing in
Turkey During the Second World War (1939-1945)
Based on the Opinions of Parliamentarian During
Parliamentary Budget Discussions

 Gülhan SEYHUN^a

^aAltınbaş Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
İstanbul

Received: 21.11.2017
Received in revised form: 15.12.2017
Accepted: 21.12.2017
Available online: 04.04.2018

Correspondence:
Gülhan SEYHUN
Altınbaş Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
gulseyhun@mynet.com

*Bu çalışma, II. Ulusal Hemşirelik Tarihi
Kongresi (1-4 Haziran 2016, İzmir)’nde
sözlü olarak sunulmuştur.*

ÖZET Bu araştırmanın amacı; İkinci Dünya Savaşı döneminde, Türkiye’de toplumu temsil eden milletvekillerinin kadın ve hemşire ile ilgili söylemleri üzerinden, toplumun hemşireye değer verip veremeyeceğinin belirlenmesidir. Araştırma yöntemi olarak veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, 1939-1945 yılları arasındaki meclis bütçe görüşmeleri, dönemin gazete ve dergileri, birincil ve ikincil kaynaklar incelenmiştir. Bu dönemde 17 milletvekili, kadın ve hemşireyle ilgili görüş bildirmiştir. Bu görüşlerde, ilk yıllar ağırlıklı olarak kız çocuklarının eğitimi ve bu noktada kadın öğretmenin önemi vurgulanmış, ancak kadınların esas görevinin iyi bir anne ve evinin kadını olması gerektiği üzerinde durulmuştur. 1944 yılında ise hastanelerde hasta bakım hizmetleri iyi olmadığından hemşireliğin önemi vurgulanmaya başlanmıştır. Hemşire ihtiyacını karşılamak için yeni hemşirelik okulları açılması planlanmıştır. Ancak, mevcut hemşirelik okullarına bile öğrenci bulmakta güçlük çekilmesi gerçeği göz önünde bulundularak, hemşireliğe hak ettiği değerin verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ne var ki kız ve erkek öğrencilerin aynı trene binip okula gidip gelmelerini bile hoş karşılamayan bir toplumda, cinsiyet farkı gözetmeksizin görev yapan hemşire ve kadına değer verilmesi mümkün gözükmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik; kadın; ikinci dünya savaşı

ABSTRACT The purpose of this research is to determine whether the society can value the nurse during the Second World War, through views of parliamentarian who represent the society in Turkey, about women and nurses. Data collection method was used as a research method. In this context, parliament budget discussions of 1939-1945, newspapers and magazines of the period, primary and secondary sources were examined. During this period, seventeen deputies expressed their views on women and nurses. In these views, the first years mainly emphasized the education of female children and the importance of female teacher at this point, but it was emphasized that the main duty of women should be to be a woman of good mother and wife. In 1944, since the patient care services were not good at the hospitals, the importance of nursing began to be emphasized. It was planned to open new nursing school to meet the needs of the nurses. However; taking into account the fact that even existing nursing schools have difficulty in finding students, it was stated that nursing should be given the value it deserved. Nevertheless; in a society which doesn't welcome that the girls and the boys go to and come from the school with the same train, it seems impossible to appreciate the woman and the nurse work without sex discrimination.

Keywords: Nursing; women; the second world war

Türkiye’de çok yakın bir zamana kadar kadın mesleği olarak tanımlanan hemşireliğin tarihi, kadının tarihidir. Hemşireliğin gelişimi, toplumda kadının gelişimiyle ve kadına verilen değerle paralellik göstermiş, kadının kendini gerçekleştirmesi sonucunda topluma kendini kabul ettirmesiyle de devam etmiştir.

Hemşireliğin başlangıcı, kadının kendisine biçilen toplumsal cinsiyet rolüne paralel olarak, şefkat duygularıyla yaptığı yardımlara dayandırılmıştır. Savaşlar; hemşirelik hizmetlerine talebi artıran, bu yüzden hemşireliğin gelişiminde etkili olan dönemler olmuştur. Modern hemşireliğin kurucusu olarak kabul edilen Florence Nightingale, Kırım Savaşı’nda hasta bakımında gösterdiği başarılarla hem hemşireliğin değerini hem de kadının toplumsal statüsünü artırmıştır.¹

Türkiye’de de hemşirelik hizmetleri, ordu sağlık hizmetleri içinde ve savaş şartlarında doğmuştur. 1898 yılında Gülhane’de başlayan hasta bakıcılık eğitimleri ile hasta bakımı askerlere yaptırılır iken, II. Meşrutiyet Dönemi’nden itibaren yaşanan savaşlarda Hilal-i Ahmer Cemiyeti ve gönüllü hasta bakıcılarla desteklenmiştir.^{2,3} Savaşların topyekün bir hâl alması ve vatan müdafaasının da kutsallığı ile kadınlar; savaşa giden erkeklerin işlerini yapmaya, çeşitli faaliyetlerle savaşa destek olmaya çağırılmıştır. Bu kutsal görevlerden biri de gönüllü hasta bakıcılık olmuştur.⁴ Özellikle I. Dünya Savaşı ile savaş dönemlerinde askerî ve mülki amirlerin eşleri, hâli vakti yerinde olan kadınlar tarafından desteklenen hasta bakım işleri, barış şartlarında bu cazibesini kaybetmiştir.

Türkiye’de toplumda kadına verilen değer önce tartışmalarda sonra yasal zeminde yer bulmuştur. Tanzimat Dönemi’nde başlayıp, II. Meşrutiyetle artan kadın haklarıyla ilgili tartışmalar kadınların modernleştirilmesinden çok modern bir ailenin nasıl olması gerektiği konusuna odaklanmıştır.⁵ Türk kadını, Cumhuriyet rejimiyle ve inkılaplar sayesinde kendini gerçekleştirme fırsatı bulmuştur. Cumhuriyet’in toplum hayatına yönelik her alanında yapılan kurumsal ve hukuksal düzenlemeleri, laik ve ulusçu yaşam tarzı, kadının yaşantısını doğal olarak etkilemiş, siyasal ve toplumsal yaşam-

dan dışlanan kadının hayatında büyük oranda gelişme yaşanmıştır. Ancak; toplumda gelenekçi yaklaşımın etkisi devam etmiştir, ne siyasi temsil alanı ne de toplumun kadına verdiği değer istenilen düzeyde olamamıştır.⁶ Türkiye’de kadın ve hemşire; modern ve muhafazakâr, özgür ve denetimli, Batılı ve gelenekçi, laik ve tutucu olmak gibi ikili karşılıkları bünyesinde barındıran bir toplumda var olmaya çalışmıştır.

Bu çalışmada; İkinci Dünya Savaşı döneminde, milletvekillerinin kadın ve hemşire ile ilgili söylemleri üzerinden, hemşireliğin tarihsel gelişiminin değerlendirilebilmesi için toplumun hemşireye değer verip vermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Milletvekilleri; tüm milleti temsil eden ve halkın içinden seçilmiş farklı bölgelerden gelen kişilerin oluşturduğu siyasi bir topluluk olup, toplumun aynasıdır. Aynı zamanda bu topluluk alınan kararlar ve kanunlarla ülke yönetiminin yürütme gücünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla hemşire ve kadınla ilgili düşünceleri gerek teşkilatlanma gerekse bütçe planına yansiyacaktır.

Cinsiyet farkı gözetmeksizin görevini yerine getiren hemşireye, toplumun değer verip vermesinde, o toplumdaki kadın algısının etkili olduğu düşünülmüştür. Eğer kadın-erkek eşitliği, toplumsal boyutta kabullenilmişse ve kadın erkekten izole edilmemişse o toplumda erkek hastalara bakan, gerektiğinde onun en mahrem yerini görüp ona şefkatini vermek zorunda olan hemşireye değer vereceği değerlendirilmiştir.

Cumhuriyet’in başlangıcında belirlenen sağlık problemleri arasında yer alan sağlık personelinin yetersizliğine yönelik olarak; daha çok tabip, sağlık memuru ve ebe yetiştirilmesi ele alınmış, hemşire ihtiyacının geri planda kaldığı gözlenmiştir.⁷ O zamanlar genelde hasta bakıcı olarak adlandırılan henüz bir meslek olarak görülmeyen hemşirelerin sayısı yok denecek kadar azdır ve mevcut olanların bir kısmını yabancılar bir kısmını ise yaşlı kadınlar oluşturmuştur.⁸ Türkiye’de hemşire ihtiyacının karşılanması için 1925 yılında Hilal-i Ahmer ve 1939 yılında ise Ordu Hasta Bakıcı Hemşirelik Okulu açılmış; ancak bu okullara öğrenci bulmakta güçlük çekilmiş, mezun olanların sayıları da çok yetersiz

kalmıştır.⁹ Kızılay Hemşirelik Okulu açıldığında öğrenci bulunamamış, sonunda Darüleytam'dan yetim kızlar öğrenci olarak alınmıştır.¹⁰ Esasen 20. yüzyılın başlarında İstanbul'da eşyle bile aynı arabaya binmenin zor olduğu bilinen Müslüman kadınların, erkek bir hastaya bakmasının ne kadar kabul edilebilir olduğu da göz ardı edilmemelidir.¹¹

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu çalışmada veri toplama yöntemi kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı döneminde meclis bütçe görüşmeleri sırasında toplumu temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi milletvekilleri tarafından dile getirilen kadın ve hemşirelikle ilgili söylemler incelenmiştir. Ayrıca; dönemin gazete ve dergileri, birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilen veriler, birbirleriyle ilişkilendirilerek ilişkiisel tarama yöntemi benimsenmiş, nitel araştırma yönteminde kullanılan; niçin, nasıl ve ne şekilde sorularına yanıt aranmış, nihayetinde tez içerisinde değerlendirilerek yorumlanmıştır.

BULGULAR

1939 yılından başlayarak, 1945 yılı sonuna kadar toplam yedi yılda gerçekleşen sekiz ayrı bütçe görüşmesi incelenmiştir. 1945 yılına kadar her Mayıs ayında yılda bir yapılan bütçe kanunu, 1945 yılından itibaren altı aylık olarak yapılmıştır. Bu yüzden, 1945 yılında hem mayıs ayında hem de bir sonraki altı ay için aralık ayında yapılmıştır. Kadın ve hemşire ile ilgili görüşlere ya Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ya da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB) bütçe kanunu görüşmelerinde rastlanmıştır. Bu görüşmelerde, 1939 ve 1942 yıllarında kadın ve hemşire ile ilgili bir ifadeye rastlanmamış, 1944 yılına kadar genelde kız çocuklarının okuması ile ilgili konular görüşülürken, 1940 yılında ebe ve hemşire olarak kadın sağlık personelinin önemi dışında hemşire ile ilgili bir konu görüşülmemiştir. 1944 ve 1945 yılı görüşmelerinde ise hastanelerde hemşire ihtiyacı, sorunları ve çözüm yollarına dair görüşler bildirilmiştir.

1939-1941 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

1940 yılında SSYB'nin bütçe görüşmelerinde, "Doğum ve Çocuk Bakım Evleri" başlıklı harcama

kalemının bütçesi kabul edilirken, söz alan Ankara Milletvekili Belkıs Baykan; köylerde sıhhat memurlarını, ecza dolaplarını, sağlık koruyucularını gördüğünü; ancak kadın ve çocuk sağlık işlerinin, bir kadın ve bir hemşire eliyle yapılmasının gerekliliğine dikkat çekmiş, ana çocuk sağlığı bütçesinde yapılan tenzilatı doğru bulmadığını, hatta köylerde görev yapacak ebe ve hemşire sayısının artırılarak her yetişecek bir ebe ve hemşirenin birkaç yüz ana ve çocuğun sağlığını koruyacağını ifade etmiştir.¹²

1941 yılında MEB bütçe görüşmelerinde, Bingöl Milletvekili Feridun Fikri Düşünsel kız çocuklarının esas vazifesinin evlenmek ve millete çocuk yetiştirmek olduğunu ifade ederek; çocuğa nasıl bakılması gerektiğini, iyi bir anne olabilmeleri için ortaokul ve liselerde bunu temin edecek derslerin verilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹³ Aynı oturumda Muğla Milletvekili İzzeddin Çalışlar, köy mekteplerinde kız çocukların okutulmadığını, genellikle erkek çocukların okutulduğunu, oysa köylerin kalkınması için kızların kadın öğretmenlerce okutulması gerektiğini, böylelikle evlendiği zaman evini neşeli bir yuvaya çevirebileceğini ifade etmiştir. Kızların okuyarak çocuklarına ve evine temiz bakacağını, temiz bir bahçesinin olacağını, sonuçta evlerini güzelleştirebileceğini belirtmiş, mümkünse köylerde bütün kızların okutulması gerektiğini söylemiştir. Çünkü ona göre erkekler okuduktan sonra yine tarla işleriyle uğraşıp askere gidiyor, orada biraz görgüsü artıyor, fakat köye döndüklerinde bu öğrendiklerini unutuyorlar.¹⁴

1943 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

MEB bütçesi görüşülürken, Sivas Milletvekili İsmail Mehmet Uğur, 12 sene köy muhtarlığı yaptığını; fakat 2.050 nüfuslu köyünde tek bir kızı okula gönderemediğini, dahası köylüye bu yönde yaptığı baskı sonucu köylünün kendisine hücum ettiğini ve susmaya mecbur kaldığını ifade etmiştir. Ne zamanki vekilden rica etmiş (muhtemel ki maarif vekili), köye İzmir'den bir öğretmen tayin edilmiş, o zaman köylüler kızlarını okula göndermiştir. Kızları okula göndermenin tek yolunun kadın öğretmenle çözüleceğini, böylelikle kız çocuklarına hayat bilgisi dersi ve çocuk bakım derslerinin verilerek vatana hayırlı bir iş yapılacağını belirtmiştir.¹⁵

Aynı oturumda söz alan Afyonkarahisar Milletvekili Berç Türker, Türk anasının kahraman askerleri doğurup büyüttüğü için en önemli vazifelerinin analık olduğunu, bu sebeple kız mekteplerinde analıkla ilgili derslerin verilip verilmediğini, yüksek tahsil gören kızlara nasıl ana olunması ve nasıl çocuk büyütmeleri gerektiğinin öğretilip öğretilmediğini sormuştur.¹⁶

Milli Mücadele'nin başlangıcında, Mustafa Kemal Paşa'nın tüm yetkilerini, üniformasını ve maaşını kaybettiği en zor gününde "kolordumla emrinizdeyim paşam" diyerek ona en büyük desteği veren İstanbul Milletvekili Kazım Karabekir, kız ve erkek öğrencilerin aynı trenle okula gidip gelmelerinden halkın ve kendisinin rahatsız olduğunu, çözüm olarak da kız ve erkek öğrencilerin ders başlama saatlerinin değiştirilerek bulunduğunu aşağıdaki sözlerle gibi ifade etmiştir:

"... Haydarpaşa lisesi ve Erenköy kız lisesi sabbahları aynı trene dolarlar ve akşamları da aynı trenle dönerler. Çünkü ders saatleri birdir. Bunun halkı ıstıraba sokması, yani gerek izdihama sebep olması cihetinden gerekse çocukların bir arada gelip gitmesi sebebiyle bazı uygunsuzluklardan halk biz mebuslara kadar şikâyete mecbur kalmıştır. Şikâyetin haklı olduğunu gözümle de gördüm, kız ve erkek talebenin ayrı ayrı trenlerle gidip gelmesi çaresini düşündüm, geldim vekâlete anlattım. Kendileri bulunmuyorlardı, müsteşara rica ettim mâkul gördüler, emir verdiler. Aradan tam bir ay geçti, İstanbul'a gittiğim zaman aynı hâli gördüm, hatta daha feci. Bunun devamından herkes de şikâyet ediyordu. Maarif müdürünü telefonla aradım rica ettim; "böyle bir emir verilmişti, ne oldu? Emir verileli tam bir ay oldu" dedim. Evet dedi tebliğ ettim. Nereye dedim, mekteplere dedi. Fakat ben aynı hâli görüyorum dedim. Yeniden kâğıt yazmağa lüzum yok. Telefon var, daha kısa zamanda iş halledilebilir, rica ederim tahkik buyurabilirsiniz dedim. Ne ise tam bir ay sonra bu mesele bu suretle hallolundu. Erkek mektepleri yarım saat evvel derse giriyor, kız mektepleri daha sonra girdikleri için artık ayrı ayrı trenle gidip geliyorlar. Bundan bütün halkta, mektepler de maarif vekâletine tabii müteşekkirdirler. İkinci bir misal arz edeyim; burada, otobüsle mektebe giden çocukların hâli acı-

nacak bir vaziyettedir. Hele o kız çocuklarını bir görseniz, hele bir de baba olursanız, elimdir. O iskarçanın (tekne, kalabalık liman) içinde turşu gibi sallana sallana, çalkalana çalkalana mektebe gider, bir kenara atılır. Akşamları da aynıdır yine. Bazı açılmamış ailelerin çocukları yayan gitmeye mecburdur. İki defa maarif vekilinden rica ettim. Belediye ile temastayız dediler. Fakat hâlâ bir yıldır netice çıkmamıştır..."¹⁷

1944 YILI BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

1944 yılında hasta bakım hizmetlerinin öneminin fark edildiği yıldır. SSYB'nin bütçe görüşmelerinde Kastamonu Milletvekili Abidin Binkaya konuşmasında, hastanelerde hasta bakımında yaşanan aksaklığa aşağıdaki şekilde dikkat çekmiştir.

"Arkadaşlar hasta bakıcılık hususunu çok mühim bir mesele olarak görüyorum. Muhterem doktor arkadaşlarımız pek çok ihtiyaçları mevzu bahis ederken, bu mesele üzerinde ehemmiyetle durmaya vakit bulamadılar zannediyorum. Dinledim, hasta bakıcı mevzu üzerinde lazım geldiği kadar bir şey görüşülemedi. Hâlbuki arkadaşlar, şu son iki ay içinde Numune Hastanesinde bir hastayı bir kaç defa ziyarete gittim. Oradaki hastalar doktorlardan çok memnun görünüyorlar. Doktorlar lazım gelen itina gösteriyorlar, tertipleri yapıyorlar. Fakat zavallı hastalar yalnız kaldıkları zaman zile basıyorlar, kimse gelmiyor. Pek bilemiyorum, belki de bunların mazeretleri vardır. Kendi dertleriyle meşgul olabilirler, yahut sayıları kafi değildir, yahut vakitleri yoktur. Fakat mesela bir fidan dikeriz, bir ağaç dikeriz. Bunlara su verilmezse, bir müddet bakılmazsa kurur, bunlara bakmak lazımdır. Hastalar da böyle bakılmaya muhtaç kimselerdir. Hasta yattıktan sonra doktor lazım olan şeyi tertip eder, bırakır gider. Doktor ne kadar itina etse hasta bakıcı münavebe ile ve dikkatle, intizamlı hastasına bakmayacak olursa doktorun bakması kâfi gelmez ve nitekim bazı vefatların da bu yüzden vuku bulunduğunu işitiyoruz. Bunun için muhterem sıhhat vekilimizden bu konu üzerinde ehemmiyetle durmasını rica ediyorum, yalnız bunun için kürsüye çıkmış bulunuyorum."¹⁸

Bu konuşmanın ardından söz alan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili Aydın Milletvekili Hulusi

Alataş, hastanelerdeki en büyük problemin hasta-bakıcılık olduğunu ve bunun çözümünde de zorluk yaşandığını belirtmiştir. Ona göre “hasta bakıcı” iki ayrı sınıfta değerlendirilmektedir. Bunlar:

“...1. Hasta bakıcı mektebinden çıkmış hemşirelerimiz çok mahdut miktardadır. Kızılay bu miktarı artırmak için çok çalışıyor, henüz muvaffak olamadı.

2. İkinci bir kısım var ki bunlar da hastanın basit işleriyle uğraşan hasta bakıcılardır...”

Hulusi Alataş konuşmasının devamında; ikinci maddede belirttiği hasta bakıcılara, hastanede verilen eğitimlerle meslek kazandırdıklarını, verilen 15-20 lira ücretin onların karınlarını doyurduğunu, bu yüzden hastanede tutabildiklerini, ancak artık verilen ücreti beğenmeyip dışarıda iş bulduklarını, Numune Hastanesinin 30 kadar hasta bakıcı eksikliğini de örnek göstererek hasta bakıcı açığının ortaya çıktığını dile getirmiştir. Çözüm olarak da 1943 yılında ücretlerine bir miktar zam yaptıklarını; ancak bunun yeterli olmadığını, yine ufak bir zamla bu hasta bakıcıları hastaneye bağlamanın mümkün olacağını, biraz da ümitsizce ifade etmiştir.¹⁹

1945 YILI MAYIS BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

1945 yılında altışar aylık dönemler için bütçe planı yapılmaya başlanmıştır. Mayıs 1945 tarihinde gerçekleşen SSYB bütçe görüşmelerinde söz alan Afyonkarahisar Milletvekili Ahmet Selgil; ülkede hasta bakıcı sayısının çok yetersiz olduğunu, hâli hazırda hizmette olan ve olmayan hasta bakıcı sayısının sadece 441 olduğunu, bu sayıyla ne devlet hastanelerinde ne de özel hastanelerde hizmet verilemeyeceğini, bu yüzden yeni bir hasta bakıcı okulu açılmasını istemiştir. Sözlerinin devamında; Kızılayın en fazla 25 mezun verdiğini, aynı yıl bu okuldan 18 hemşirenin mezun olacağını, bu sorunun çözülmesi gerektiğini bunu da “...Hasta bakıcı meselesi hastaneler için doktor kadar mühimdir. Doktor hastanelerde hastaya doğrudan doğruya bakmaz...” şeklinde ifade etmiştir.²⁰

Aynı oturumda Kütahya, Milletvekili Ali Süha Delilbaşı, hasta bakıcı probleminin üzerinde durulması gerektiğini ve Sağlık Bakanı Sadi Konuk da

hasta bakıcı dâvasının başlı başına üzerinde durulduğunu ifade etmiş ve “Medeni bir cemiyette böyle bir hizmetkâr kaflesinin olmaması kadar ıstırap verici bir şey yoktur.” sözleriyle dikkati çekmiştir.^{21,22}

İstanbul Milletvekili Niyazi İsmet Gözcü de hasta bakıcılıkla ilgili mevcut uygulamanın yetersiz ve yanlış olduğunu, ortaokul mezunu yerine ilkököl mezunlarının bu okullara alınarak öğrenim sürelerinin uzatılmasının daha doğru olacağını aşağıdaki gibi ifade etmiştir.:

“...Biz, orta mektep mezunlarının, hemşire mektebine gitmesi şartını esas koyduk. Arkadaşlarım da hemşire okullarının çoğaltılmasını söylüyorlar. Bendenizin hatırında kaldığına göre, Ankara’da geçen sene Sağlık Bakanlığı bir mektep açmak istedi. Bir kişi talip oldu. O da Ordu Hasta Bakıcılık Hemşire Mektebine devretmek mecburiyetinde kaldı. Binaenaleyh bugün memleketimizde hasta bakıcılık; hademe, hizmetçilik menzelesinde telâkki edildiği için orta mektebi bitiren kızlarımız bu mektebe rağbet göstermiyorlar. Binaenaleyh mektep adedini çoğaltmaktansa yetiştirme usullerinde daha pratik kararlar almak muvafık olur. Orta mektebi bitirmiş kızlarımız buraya rağbet etmediğine göre, bu mekteplere ilk mektebi bitirmişleri alarak bu mektepteki iki senelik tahsili beş seneye çıkarmak suretiyle orada tahsillerini ikmal ettirmek yoluna gidilmelidir. Bugün Kızılay’ın İstanbul’da bir hemşire okulu vardır. Her sınıfın kadrosu 25 olduğu hâlde, her sene buraya 25 talip bulunamıyor...”

Niyazi İsmet Gözü sözlerine, hasta bakıcılıkla ilgili yeni yollar bulunması gerektiğini ilave edince, araya Manisa Milletvekili Hikmet Bayur girmiş ve hasta bakıcılara yüksek aylık verilerek bunun çözülebileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Niyazi İsmet Gözcü; yüksek aylığın da çözüm olmadığını, halkın hemşireliği hizmetçilikle eş tuttuğunu, bu şekilde adlandırılmak istenmediğini, mühendis, doktor gibi o işin mühendisi olarak görülmesini istediklerini belirtmiştir.²³

Bolu Milletvekili Hıfzırrahman Raşit Öymen ise hasta bakıcı meselesinin önemini sayısal verilerle desteklemiş, planlı olmanın gereğini aşağıdaki ifadelerle açıklamıştır:

“... Arkadaşlar, söz almışken ben de söylenmiş olmakla beraber bu bin talebelik Tıp Talebe yurdu kadrosu yanında hiç değilse yüz mevcutlu hemşire kadrosunun bulunmasını gönül çok istiyor. Başka memleketlerde üç dört çocuğa bir hasta bakıcı, yaşlılardan beş altı hastaya bir hemşire bakmaktadır. Hâlbuki bizde 20-30 hastaya ancak bir hemşire bakmaktadır. Doktorla ameliyatta ve sairede bulunurken hastalar tamamen hemşirenin elinde kalmaktadır. Çok defa verdiğimiz can kayıpları mevcut hemşirelerin eksikliğinden veyahut mevcut hemşirelere fazla yük yüklenmesinden ileri geliyor. Binaenaleyh, bu hayati meseleyi de her yardıma koşan Kızılay’dan beklemek doğru değildir, çünkü nihayet onun da kendine göre birçok işleri olmakla beraber, bütçesi de mütavazıdır. Bunu doğrudan doğruya ele alması lazım gelen bir meseledir. Hemşirelik meslekine maddi ve manevi verilecek olan değer ve bu değer istikbal ve aynı zamanda cemiyet nazarında manevi değerinin yükseltilmesi yolunda, ne türlü yollar varsa, pek çok yollar vardır; dünyada bu yollardan gidilerek, bu işi bu cemiyet ve bu cemiyetin sağlık müesseselerine layık olduğu vaziyet ve dereceye çıkarılması zaruridir. Bunu Sağlık Bakanlığı yapmayacak olursa, 1.000 talebe kadrosu yanında plânsız bir yoldan ve sakat bir şekilde gitmiş oluruz, kanaatimce...”²⁴

Diğer yandan Sağlık Bakanı Sadi Konuk hemşirelik eğitiminin Kızılay ile iş birliği içinde bir bütün olarak ele alınacağını ve ülkenin birçok yerinde hemşirelik okullarının açılacağını müjdesini vermiştir. Bunun üzerine Diyarbakır Milletvekili Kazım Sevüktekin, Milli Savunma Bakanlığının emrinde olan Ordu Hasta Bakıcı Okulunun da bu kapsamda ele alınıp alınmayacağını sormuştur. Sadi Konuk bu soruya, hemşire okulu konusunun Kızılay ve ordu ile birlikte ele alınacağını, tek bir tahsil şeklinin olacağı yanıtını vermiştir. Yine söz alan Kazım Sevüktekin, ordu hemşirelerinin mecburi hizmetinin farklı olduğunu “Onların mecburi hizmeti bittabii ayrı olacaktır.” sözleriyle açıklamıştır.²⁵

1945 YILI ARALIK BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

1946 yılının ilk altı ayı için yapılan bütçe görüşmelerinde, hemşire konusu üzerinde hiç olmadığı

kadar etraflıca durulmuştur. Kadın mesleği olarak görülen hemşirelik mesleğine duyulan ihtiyaç artmıştır ve hemşirenin sorunlarıyla ilgili daha gerçekçi söylemler duyulmaya başlamıştır. Kars Milletvekili Esat Oktay, SSB’nin bütçe görüşmelerinde sağlık personelinin üç ayrı kategoride sınıflandırmıştır. Birinci kısımda doktorlar ve eczacıların, orta kısımda hemşire ve ebelerin, üçüncü kısımda da hasta bakıcı ve hademelerin yer aldığını belirtmiştir.²⁶ Ardından tecrübelerine dayanarak, hemşirelerin yaşadığı problemleri sırayla dile getirmiştir. Öncelikle hemşirelerin çocuk sahibi olduktan sonra hem hemşirenin çocuğuna bakması için hem de hastane hizmetlerinin aksaması için yasal mevzuatın uygun olmadığını ve nöbet tutan hemşireyi nöbetten sonra yeniden ameliyata aldıklarını aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

“...Şimdi, hemşire evlenir mi, evlenmez mi? Hemşire evlenir, evlendikten sonra da hemşirenin tabii çocuğu da olacaktır. Şimdi bir de buna karşı hastane talimatnamesini ele alalım. Hastane talimatnamesine göre hemşire, haftanın altı gününü geceli gündüzlü hastanede geçirir. Yalnız bir gün çıkar. Başımızdan geçtiği için ufacık bir vaka ile bu ciheti zannederim daha iyi tebarüz ettiririm. Hemşirenin bir çocuğu var, ikincisini de doğurdu. Öteki hemşire ile geçinmiyor, öteki de şikâyet edip duruyor; bu çocuk hastanede bulunamaz, hastaneye gelemeyi diyor. Hakikaten çocuğun hastaneye gelmesi çocuğun sıhhati için de iyi değil amma, çocuğu hastaneden atmak da onu ölüme sevkettirir. Günde altı defa meme emzirmek lazım, kim getirecek onu? Bunu tabii talimatname hükmüne muhalif olarak biz çocuğu yine hastanede bıraktık, baktık ve büyüttük. Şu misalimden de görülüyor ki hemşire ihtiyacını temin etmek o kadar kolay değil. Ya tariki (dünya zevklerinden vazgeçen) dünya kızlarımızdan seçeceğiz veya beyaz saçlı kızlarımızdan seçeceğiz, bu vazifeye koyacağız. Veyahut da başka çeşit onları buralara sevk edici çarelere başvurmalı veyahut talimatnamede değişiklik yapacağız... Nöbetçi olan hemşire ertesi günü 24 saat istirahat etmelidir. Hâlbuki nöbetçi hemşireyi biz sabahleyin ameliyat odasına sokuyoruz...”

Esat Oktay’ın hemşirelik mesleğiyle ilgili de-ğindiği diğer önemli bir konu da hemşirelerin ida-

reci hemşire, narkoz veren hemşire, ameliyat hemşiresi, çocuk bakımı hemşiresi, ziyaretçi hemşire gibi belli bir alanda uzmanlaşması olmuştur.²⁷

Ankara Milletvekili Mebrure Aksoley, ne kadar hastane açılırsa açılınsın, yeterli sayıda ve nitelikte bakım personeli olmazsa verilen sağlık hizmetinin gereği gibi faydalı olamayacağını altını çizerek şunları söylemiştir:

“...bir hekim hastasıyla günde ancak on dakika meşgul olabilir. Ondan sonra, o hekim hastasını be-denen, ruhen fikren sağlam; ahlaklı, faziletli, bilgili şefkatli bir hemşire eline bırakır. Memleketimizde bu vasıfta hemşire çok azdır. Sağlık Bakanlığı bu ihtiyacı göz önünde tutarak, bu yıl hastane bulunan yedi yerde hemşire okulu açmağa karar vermiştir. Bu kararını büyük bir şükranla karşılıyorum...”

Mebrure Aksoley, 1939 yılında, savaşın başlangıcından önce, Almanya’da 15 gün boyunca büyük bir kadın teşkilatını gezmiştir. Bu teşkilatın bir şubesini de çocuk ve hasta bakıcı hemşireler, ziyaretçi hemşireler teşkil etmektedir. Ziyaretçi hemşireleri şu şekilde tanımlamaktadır. “...arkasında çantası veya sepeti, bunun içinde lüzumlu alet edevat ve eczası bulunduğu hâlde bisiklet, motosiklet veya küçük bir otomobil ile kendisine ayrılmış olan bölgede köy köy, ev ev dolaşırlar bu şefkatli sağlık koruyucuları bilhassa köy kadınlarının yardımcısıdırlar ve öğüt vericisidirler...” Kendisi Ankara Halkevi köycülük kolunda çalışırken, köylü kadını köyünde ve evinde ziyaret ettiğini, Almanya’da gördüğü bu teşkilatın Türkiye’de de olması gerektiğini, 19 köyün sağlığı ile ilgilenen Etimesgut Sağlık Merkezinde bu teşkilatın küçük bir numunesinin olduğunu belirtmiş ve tüm yurttaki bu merkezlerin açılmasını temenni etmiştir. Ardından Milletlerarası Hemşireler Derneğinin bir memleketin hemşire ihtiyacını nasıl hesapladığını şu şekilde açıklamıştır:

“...Her bin nüfusta iki kişinin hastanede yatak işgal ettiğini farz ediyor ya 5 hastaya bir hemşire lazımdır diyor. Biz biraz daha tasarruflu hareket ederek beş hastaya değil de 10 hastaya bir hemşire lazım geldiğini kabul edecek olursak, 20 milyon nüfusumuzun dört bin hemşireye ihtiyacı olduğu

meydana çıkar. Aynı zamanda halkın sağlığını muhafaza etmek ve sağlamları hastalandırmamak için ziyaretçi hemşire teşkilâtına da önem verdiğimiz takdirde; 6.000 nüfusa bir ziyaretçi hemşire; (İngiltere ve Amerika’da 4.000 nüfusa bir ziyaretçi hemşire hesap edilmektedir) biz 6.000 nüfusa bir ziyaretçi hemşire kabul edersek 3.200 ziyaretçi hemşireye ihtiyacımız olduğu meydana çıkıyor...”

Mebrure Aksoley bu açıklamanın ardından, hemşirelik meselesinin okul açmakla kalmayıp okula öğrenci bulmanın ve çok eziyet, ıstırap verici, fedakârlık ve feragati icap ettiren bu mesleğe bağlamanın da hemşireliğe maddi ve manevi değer verilmesiyle çözülmesi gerektiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“...Evvvelâ, bunun tam değerini ve kıymetini vermek gerektir. Sağlık Bakanımız bundan yedi ay önce, yedi aylık bütçe görüşmelerinde, bize çok yakında bir hemşireler tasarısını getireceğini vaat buyurmuşlardı. Bunun bir an önce gelmesini temenni ederken, tasarının içinde hemşireleri maddi ve mânevi tatmin edecek ve onları bu mesleğe bağlayacak, mesleki cazip kılacak hükümleri bulunmasına bilhassa ehemmiyet ve önem vermelerini rica ediyorum.”²⁸

Aynı oturumda Niyazi İsmet Gözcü, açılacak olan hemşirelik okullarına öğrenci bulunması konusunda sıkıntı yaşanacağına yeniden dikkat çekmiştir.²⁹

Sağlık Bakanı Sadi Konuk son olarak, yedi yerde 20’şer, 30’ar öğrenci kapasiteli hemşire okulu açılacağını müjdesini vermiştir. (Aynı oturumda söz alan Niyazi İsmet Gözcü bu okulların İzmir ve İstanbul’da ikişer adet olmak üzere Ankara, Sivas ve Diyarbakır’da açılacağını söylemiştir.) Sağlık Memuru Mekteplerine kızların da alınacağını ve hem hemşirelerin hem de sağlık memurlarının lise mezunu ayarında, onun haklarına sahip devlet memuru olacaklarını ilave etmiştir. Ancak planlanan bu işlerin tamamlanabilmesinin zaman ve şartlara bağlı olduğunun altını çizmiş, nasıl bir hemşire yetiştirmek istediklerini aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir:

“...Mektepsiz hemşire, mektepsiz sağlık memuru olamaz. Hemşireye memlekette, cemiyette

*lazım gelen itibar ve kıymeti vermedikten sonra hastanın ıstırabına, cemiyetin bin bir aksaklıklarına karşı koyacak kimseleri herhangi bir şu veya bu hizmetkâr grubuna veremeyiz. Kendisini bir ibadet gibi hastaya bakan, hastalıktan koruyan ve bu cemiyette ruhunda yüksek bir sanat sevgisi taşıyan bir hisle işine bağlanan şifa veren bir insan sınıfı yetiştirmek istiyoruz. Biz hemşireliği bu şekilde anlıyor ve ona lâıyk olduğu mevki de temin etmek istiyoruz...*³⁰

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE HEMŞİRELİK

Türkiye; savaş dışı kalmış olmasına rağmen her an savaşa girilecekmiş gibi savaş ekonomisi uygulamış, bütçenin büyük bölümü savunma giderlerine ayrılmış, sefer kadrosuna çıkartılan orduda bir milyonun üstünde asker beslenmek zorunda kalınmış, halkın en temel gıdası olan ekmek karneye bağlanmış, gıda problemi yaşanmış, sıtma tedavisi için kinin ithalinde zorluklar yaşanmış, yaşam kalitesi düşmüş, hekimlerin askere alınmasıyla da sivil sağlık hizmetleri aksamış ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna yaklaşıldığı bu dönemde; sıtma, verem, tifüs, çiçek, trahom, uyuz gibi hastalıklarda artış görülmüştür. Dolayısıyla artan bu sağlık sorunlarında hasta bakımı önem kazanmıştır.

Diğer yandan, bu dönemde gerçek bir savaşa girecekmiş gibi hazırlanan ordunun hemşire ihtiyacı, askeri hastane, Kızılay ve Yardımsevenler Cemiyeti'nin koordine etmesiyle açılan "gönüllü yardımcı hemşirelik" kurslarıyla yetiştirilmeye çalışılmıştır. Ankara Milletvekili Mebrure Aksoley'in genel sekreter olduğu Yardımsevenler Cemiyeti'nde Koruyucu Başkan olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün eşi Mevhibe İnönü, ordu sağlık hazırlıklarına aktif olarak katılmış, Türk kadınına hemşire olmaya davet etmiş ve 1944 yılında bizzat bu kurslara katılmıştır.³¹⁻³³

Bu dönemde ülkede Kızılay Hemşire Okulu, Ordu Hasta Bakıcı Hemşire Okulu ve Verem Savaş Hemşire Okulları bulunmaktadır. Ancak, toplum da kadın ve hemşire algısına paralel bir şekilde bu okullar rağbet görmemektedir ve bu durum hasta bakımını olumsuz etkilemektedir. İstanbul Erenköy'de 1943 yılında açılan Verem Savaşı Hemşire Okulu, 13

öğrenci ile başlamış ve 1945 yılında ancak 10'u mezun olmuştur.^{34,35} Yine Ordu Hasta Bakıcı Hemşire Okulu, 1939 yılında 50 kontenjanı olmasına rağmen 35 öğrenci ile başlamış, 1942'de 32 mezun vermiştir.³⁶ Kızılay Hemşirelik Okulu da en fazla 25 mezun vermiştir. İnsanlar kızlarını bu okullara göndermek istememektedir. Bu durumu göğüs hastalıkları uzmanı olan Dursun Akçeoğlu, aşağıda verilen çarpıcı ifadelerle açıklamıştır:

"...Cemiyetimizin açtığı Verem Savaş Hemşire Okuluna öğrenci kaydı sırasında bazı tanıdık ailelere kızlarını bu mektebe kaydettirmelerini tavsiye etmiştim. Müracaat ettiklerimin hemen hepsi de bana şuna benzer bir cevap verdiler. "Aman ne söylüyorsunuz, kızımızı hemşire yapmak Allah göstermesin. Daktilo yaparım da hemşire yapmam..."

Kızılay Cemiyeti Merkez başkanı Ali Rana Tarhan da 29 Nisan tarihinde, Ankara'da Kızılay Cemiyeti Umumi Meclisi toplantısında; Hasta Bakıcı Hemşirelik Okulu için rağbet olmadığını, bu okula rağbetin olabilmesinin toplumun her tabakasında bu mesleğin değerinin takdir edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Ulus gazetesi baş yazarı Sadi İrmak'ta, hemşirelik mesleğine gereken değerin verilmesi için herkesin çalışması lazım geldiğini yazmıştır.

Yine Dursun Akçeoğlu, birkaç sene müddetçe hemşirelik mesleğinin toplumdaki yeri konusunda Dr. Neşat Osman, Osman Kutsi Esencan, Başhemşire Hayriye Ece, Fatma Acar, Hemşire Şükriye, Hacer Kınrat gibi kişilerle görüşmüş ve şu sonuca ulaşmıştır: Hemşirelik basit ve ilgisizlikle eşit görülmektedir. Yapılması gerekenlerin de hemşireliğin yurt çapında özendirilmesi, hemşire olacakların meslek şerefini bozacak hareketlerden uzak durup, nefisinden feragat etmesi, doktorların hemşirelere daha kibar davranmaları, maaşlarının yükseltilmesi gerektiği sonucunu çıkarmıştır. Burada doktorların da hemşirelere olan yaklaşımından, Gülhane'nin Alman hocalarından Dr. Wieting Paşa'nın, odasına hemşirenin girdiği her zaman ayağa kalktığını ve Prof. Neşat Ömer'in de her hemşireyi gördüğünde elini sıktığını örnek göstermiştir.³⁷

TARTIŞMA VE SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı dönemine ait bütçe görüşmelerindeki milletvekillerinin hemşire ve kadın hakkındaki görüşleri, bu dönemde toplumun hemşireye değer verip veremeyeceği hakkında fikir vermiştir. Bu görüşlerde, 1940 yılında ana ve çocuk sağlığında kadın sağlık personeline önem verilmesi gerektiği savunulmuş, doktor ve erkek sağlık memuru ağırlıklı yürütülen sağlık hizmetlerinde hemşire ihtiyacı vurgulanmıştır. 1941 yılında kadınların esas vazifesinin evlenmek ve çocuk yetiştirmek olduğu, eğitimde bu konulara önem verilmesi gerektiği, yine kızların kadın öğretmenlerce okutulması gerektiği ifade edilmiştir.

1943 yılında da aynı şekilde, kız çocuklarının erkek öğretmen olduğu için okula gönderilmediği, kadının en önemli vazifesinin analık olduğu, kız ve erkek öğrencilerinin aynı trene binerek okula gidip gelmelerinden rahatsızlık duyulduğu ve bunun için ders başlama saatlerinin değiştirildiği anlaşılmıştır. Bu görüşler, toplumun kadın ve erkeği birbirinden izole etmeye yönelik bir tutuma sahip olduğunu göstermiştir. Hâlbuki hemşire, kadın-erkek ayırmadan tüm hastalara hizmet edecektir. Erkek hastaya hizmet eden hemşire ise sadece onunla aynı ortamda kalmayacak, aynı zamanda beden sınırlarının dâhilinde olacak şekilde enjeksiyon, lavman, sonda takmak veya pansuman yapmak için hastaya temas edip yardım edecektir. Milletvekillerinin bu görüşlerinden kadını, anne ve eş rolünün dışında görmek istemeyen, erkekle yan yana görmeye tahammül edemeyen bir düşüncenin, erkek bir hastanın en mahrem yerini görmek ve gerektiğinde ona şefkatini göstermek zorunda olan kadına ve hemşireye gerçek değerini verebilmesi mümkün gözükmemektedir.

1944 yılında hastanelerde hasta bakım hizmetlerinin iyi olmadığından ve hemşire açığından söz edilmiş, hemşirelerin 15-20 lira olan maaşlarını beğenmeyip işten ayrıldıklarından ve maaşlarına yapılacak olan ufak bir zamla görevde kalabilecekleri ümit edilmiştir. Yine bu dönem Sağlık Bakanının yaptığı açıklamalardan hemşire-hasta bakıcı tanımlarının, henüz tam olarak ayrıştırılmadığı anlaşılmıştır. Aynı yıl, savaş hazırlıkları kapsamında açılan

yardımcı hemşirelik kursuna Cumhurbaşkanı'nın eşi bizzat katılıp topluma rol model olmuştur. Cumhurbaşkanı'nın eşinin bile hemşireliği özendirilmesinin, milletvekillerinin de bu yönde düşünmesinde etkili olabileceği değerlendirilmiştir.

Dönem boyunca söz alan 17 milletvekilinden altısı doktordur ve beşi 1945 yılında görüş bildirmiştir. Savaşlarda hasta bakımının önemini diğerlerine göre çok daha iyi değerlendirebilen bu doktorlardan üçü askeri tıbbiye mezunudur. Hemşirelik hizmetlerinin değerini yaşayarak anlayan bu milletvekilleri, hemşire sayısının azlığına ve mevcut hemşirelik okullarına öğrenci bulunamadığına, hemşire meselesinin doktorlar kadar önemli olduğuna, ancak hemşireliğin hizmetçilikle eş tutulduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu dönemde Dr. Milletvekili Esat Oktay tarafından, ilk kez haftanın altı günü, gece-gündüz hastanede çalıştırılan hemşirelerle ilgili nöbet, evlilik ve çocuk sahibi olduklarında yaşanan somut problemler dile getirilmiş, konu ile ilgili mevzuatın bu problemleri çözemeyeceğine dikkat çekilmiştir. Esat Oktay, hemşireliğe öyle değer vermiştir ki kadın ve erkeği izole etmek isteyen düşünce bir yana, onların idareci, narkoz, çocuk ve ameliyathane gibi alanlarda uzmanlaşmasını bile istemiştir.

Yardımsevenler Cemiyeti genel sekreteri ve aynı zamanda Milletvekili olan Mebrure Aksoley'in, 1939 yılından itibaren savaşa hazırlık kapsamında hemşirelik hizmetlerini yakından takip etmesi, hemşire ihtiyacının daha etkili bir şekilde dile getirilmesinde rol oynamıştır. Kendisi sadece okul açarak hemşire ihtiyacının karşılanmayacağına, okula öğrenci bulmak için büyük fedakârlık isteyen hemşirelik mesleğine hak ettiği maddi ve manevi değer verilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Görüşmelerin sonunda Sağlık Bakanı Dr. Sadi Konuk, yeni hemşirelik okulları açılacağı müjdesini vermiştir.

Bütün bu görüşlerden anlaşılmıştır ki TBMM, çelişki içindedir. Kadınların sadece evi ve çocukları için eğitim almaları istenmekte, bir yandan kız ve erkek lisesi öğrencilerinin aynı trene bile binmelerinden rahatsızlık duyulup buna yönelik önlem alınmakta, diğer yandan da cinsiyet farkı gö-

zetsiz görev yapacak hemşireye değer vermesi beklenmektedir. Ancak, bu temenninin kadının yerinin evi olması gerektiğine ve en önemli vazifesinin çocuk doğurup ona bakmak olduğuna inanan bir toplumda, gerçeğe dönüşmesi olanaklı gözükmemektedir.

Türkiye’de hemşireliğin tarihsel gelişimi hakkında yeni çalışmalara alt yapı oluşturması açısından faydalı olacağı değerlendirilen bu çalışmada; hemşireliğe değer verilmesinde ülkeyi yönetenlerin kadın ve hemşirelik hakkındaki görüş ve düşüncelerinin etkili olduğu, hemşireliğe değer verilmesi gerektiğinin dile getirildiği, ancak bu söylemin hayata geçirilmesinde çok yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Dikkat çekilecek diğer bir nokta da cinsiyet farkı gözetmeksizin yapılan hemşirelik mesleğinin kanunların dışında, kadın-erkek eşitliğinin yeniden inşasında önemli ve ağır bir yükü omuzlandıklarıdır.

Günümüzde Türkiye’de kadın-erkek ayrımı yapılmadan eğitim, iş ve sosyal çevrede, hayatı birlikte yaşama konusunda çok yol alınmıştır. Elbette hemşireler de eğitim seviyesinin yükselmesi ile kendilerini gerçekleştirmiş ve buna paralel toplumda değer bulmuşlardır. Ancak, toplumun her alanında kadını, erkekten izole etmeye yönelik uy-

gulamaların giderek artışı da gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Bir yandan kadına cinsiyet ayrımcılığı yapılmaması gerektiği savunulurken, aynı anda okullarda kız ve erkek öğrencilerinin sınıflarının ayrılması da bir çelişkidir. Son söz olarak, bu çelişkilerin ortadan kaldırılması da ancak bir sorunun hiçbir baskı altında kalmadan özgür düşünceyle, enine boyuna etraflıca ve cesaretle tartışılmasıyla mümkün olacaktır.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Bu çalışma tamamen yazarın kendi eseri olup başka hiçbir yazar katkısı alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Turan N, Öztürk A, Kaya H, Aştı TA. [Gender and nursing]. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi 2011;4(1):168-70.
2. Ataç A. Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nin Kuruluşu. 1. Baskı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını; 1996. p.41-61.
3. Sarı N, Özyayın Z. [Dr. Besim Ömer Paşa ve kadın hastabakıcı eğitiminin nedenleri (II)]. Sendrom 1992;72-80.
4. Işık M, Eşitti Ş. [Semiotic examination of the representation of women in World War 1 propaganda posters in the context of gender]. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 2015;70(3): 662-8.
5. Dikmen AB. [Sabaha Zekeriya Sertel: women, opposition and the press in early republican period]. Culture & Communication 2016;19(37):60.
6. Bozkurt B, Bozkurt İ. [Türkiye'nin İlk Kadın İl Belediye Başkanı 'Müfide İlhan' ve Mersin'deki çalışmaları]. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi 2014;10(19): 56-8.
7. Ağırbaş İ, Akbulut Y, Önder ÖR. [Health policy in the period of Atatürk]. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 2011;48:743-8.
8. Özbay K. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri. 3. Cilt. 1. Kitap. 1. Baskı. İstanbul: Yörük Basımevi; 1981. p.44.
9. Ulusoy MF. [The historical process of nursing education in Turkey]. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 1998;2(1):2.
10. Akandere O. [The opening of Hilal-i Ahmer (red crescent) nursing school and first graduates]. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 18-19.
11. Gencer AI, Özel S. [Türk İnkılap Tarihi]. 11. Baskı. İstanbul: DER Yayınları; 2006. p.257.
12. TBMM ZC. D: 6, İ: 57. C. 1. p.312. 28.5.1940.
13. TBMM ZC. D: 6, İ: 57. C. 1. p.224. 27.5.1941.
14. TBMM ZC. D: 6, İ: 57. C. 1. p.216. 27.5.1941.
15. TBMM ZC. D: 7, İ: 28. C. 1. p.245-6. 26.5.1943.
16. TBMM ZC. D: 7, İ: 28. C. 1. p.246. 26.5.1943.
17. TBMM ZC. D: 7, İ: 28. C. 1. p.255-6. 26.5.1943.
18. TBMM ZC. D: 7, İ: 60. C. 1. p.234. 24.5.1944.
19. TBMM ZC. D: 7, İ: 60. C. 1. p.240. 24.5.1944.
20. TBMM ZC. D: 7, İ: 64. C. 1. p.421-2. 28.5.1945.
21. TBMM ZC. D: 7, İ: 64. C. 1. p.422. 28.5.1945.
22. TBMM ZC. D: 7, İ: 64. C. 1. p.434. 28.5.1945.
23. TBMM ZC. D: 7, İ: 64. C. 1. p.427. 28.5.1945.
24. TBMM ZC. D: 7, İ: 64. C. 1. p.429-30. 28.5.1945.
25. TBMM ZC. D: 7, İ: 64. C. 1. p.436. 28.5.1945.
26. TBMM ZC. D: 7, İ: 19. C. 1. p.462. 26.12.1945.
27. TBMM ZC. D: 7, İ: 19. C. 1. p.462-3. 26.12.1945.
28. TBMM ZC. D: 7, İ: 19. C. 1. p.444-5. 26.12.1945.
29. TBMM ZC. D: 7, İ: 19. C. 1. p.454. 26.12.1945.
30. TBMM ZC. D: 7, İ: 19. C. 1. p.481. 26.12.1945.
31. Aksoley M. [Bir hayır müessesesi Yardımsevenler Cemiyeti'ni tanıyalım]. Ulus 1941;2.
32. [Yardımsevenler Cemiyeti'nin Yeni Şubeleri]. Ulus 1941;2.
33. [1 no.lu diploma Sayın Bayan İnönü'ye verildi]. Ulus 1944;1-3.
34. Yaşamak Yolu Dergisi. İstanbul: Verem Mücadele Cemiyeti Yayını; 1943. 1. Teşrin. 2. Teşrin. 1. Kanun. Sayı: 110-11. p.14.
35. İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti Yayını. Yaşamak Yolu Dergisi. 1945;120-121:9.
36. Özbay K. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri. Cilt 3. 1. Kitap. 1. Baskı. İstanbul: Yörük Basımevi; 1981. p.45-8.
37. Akçeoğlu D. [Bizde hemşirelik]. İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti Yayını Yaşamak Yolu Mecmuası 1944;113:3, 4, 5.